

Rámcová metodika pro šlechtění drůbeže v kontrolovaných chovech

Jednou z podmínek, uvedených ve Směrnici pro uznávání kontrolovaných chovů drůbeže, je existence koordinátora šlechtění daného plemene, kterým je zpravidla speciální Klub (dále jen Klub). Jeho posláním je zajišťovat šlechtění plemene nastavením jednotných kritérií pro oblast plemenářské práce a zabezpečovat koordinaci šlechtění ve všech chovech, které jsou do procesu šlechtění zapojené.

Výchozím dokumentem pro tuto činnost jsou *Metodiky pro šlechtění jednotlivých plemen*. Zpracovávají je příslušné kluby, které je předkládají k odsouhlasení ÚOK. Po jejich potvrzení ÚOK se automaticky stávají doplňkem výše uvedené Směrnice, závazným pro všechny subjekty, které se na šlechtění daného plemene podílejí a tyto s nimi proto musí být podrobně seznámeny. Obdržet by je měli zejména všichni majitelé kontrolovaných chovů.

Forma zpracování Metodik pro jednotlivá plemena není striktně stanovena. Při jejich tvorbě však doporučujeme vycházet z této rámcové metodiky, která předpokládá podrobnější rozpracování alespoň šesti kapitol uvedených v následující tabulce.

1. Základní informace o plemeni a jeho standard
2. Velikost a skladba populace plemene
3. Šlechtitelský program plemene a způsob zajištění jeho realizace
4. Plemenářská evidence
5. Konkrétní postup šlechtění a hodnocení výsledků
6. Informační výstupy ze šlechtění

1. Základní informace o plemeni a jeho standard

Důvodem pro zařazení této kapitoly je skutečnost, že část chovatelů nemá platný vzorník a může mít tudíž mezery ve znalostech standardu a závažnosti jednotlivých vad. Tyto znalosti jsou však pro šlechtění naprosto zásadní a proto by je chovatelé měli mít v ucelené formě k dispozici. Uveden by měl být standard plemene, standard konkrétního barevného rázu a přehled obecně platných nepřipustných vad ze všeobecné části Vzorníku (str. 88), které se daného plemene týkají.

2. Velikost a skladba populace plemene

Zde by měl být uveden aktuální stav v chovu plemene (daného rázu) v rámci Klubu - celkový počet jeho chovatelů a celkové počty evidovaných chovných zvířat. Z nich pak počet žadatelů o uznání kontrolovaných chovů, počty jejich kmenů a orientační počty chovných zvířat, které budou zahrnuty do programu šlechtění. Tyto údaje jsou důležité pro rozhodování o možnostech a konkrétních způsobech realizace šlechtění daného plemene.

3. Šlechtitelský program plemene a způsob zajištění jeho realizace

Jedná se o základní osnovu šlechtitelského programu se zapojením jednotlivých subjektů do procesu šlechtění. Zde by mělo být jednoznačně specifikováno kdo se bude podílet na šlechtění, jakým způsobem a v jakém rozsahu. Na příklad:

- ústřední odborné orgány Svazu (ÚOK, Plemenná kniha drůbeže, Sbor posuzovatelů drůbeže)
- Klub jako koordinátor šlechtění,
- majitel kontrolovaného chovu,
- hodnotitel jako orgán pověřený provedením uznávacích řízení chovů,
- případně jiné subjekty.

4. Plemenářská evidence

System plemenářské evidence v sekci drůbeže je jednotný v celém Svazu. Musí odpovídat platným zásadám, uvedeným ve Směrnici pro kontrolované chovy. Údaje v této evidenci musí korespondovat s rodokmeny jednotlivých zvířat, které jsou její neoddělitelnou součástí.

Hierarchicky je evidence uspořádána na ose: plemeno – rás – chovatel – chovný kmen – chovný jedinec. Základním prvkem evidence v rámci každého plemene a rasy jsou **chovné kmene**. Do jednoho kmene může být zařazen zásadně pouze 1 samec a přiměřený počet samic. Pro evidenci kmenů je pro všechna plemena stanovený jednotný systém značení, sestávající z trvalého kódu chovatele (tyto kódy přidělují svým chovatelům Kluby a jsou tvořené dvěma písmeny z jejich příjmení), dále pořadového čísla kmene a roku založení kmene. **Příklad:** kmen DV-01/15 = chovatel Dvořák, 1. kmen, založený v roce 2015.

Evidence je vedena jako třístupňová na úrovních:

a) jednotlivých chovatelů: základem jsou rodokmeny chovných zvířat; odchovy se evidují podle čísel uzavřených registračních kroužků určeného typu a velikosti, distribuovanými ČSCH (optimálně prostřednictvím klubů);

– v případě rodokmenného líhnutí se uvádí konkrétní otec (číslo kroužku) a konkrétní matka (číslo kroužku), v případě skupinového líhnutí z jednotlivých kmenů se uvádí konkrétní otec (číslo kroužku) a jako matka konkrétní kmen (číslo kmene). U rodokmenného líhnutí je ideální využít pro prvotní identifikaci vylihnutých mláďat do doby kroužkování křidelních rodokmenných značek;

b) Klubů: sumarizace údajů z jednotlivých chovů pro potřebu koordinování a hodnocení výsledků plemenářské práce a jako podklad pro centrální plemenářskou evidenci;

c) Svazu – sekce chovatelů drůbeže: centrální plemenářská evidence.

Po zpracování nového software plemenářské evidence drůbeže se předpokládají obousměrné operativní převody databází mezi centrální plemenářskou evidencí a evidencí v jednotlivých Klubech.

Pro chovná zvířata ve šlechtitelských a plemenných chovech je požadován rodokmen vyplněný nejméně do druhé generace předků (současný papírový formulář rodokmenu používaný v ČSCH umožňuje evidovat tři generace předků). Tyto se počítají následovně:

- evidovaný jedinec = nultá generace
- jeho rodiče (otec, matka) = první generace
- jeho prarodiče (dědové, báby) = druhá generace
- jeho praprarodiče (pradědové, prabáby) = třetí generace.

5. Konkrétní postup šlechtění a hodnocení výsledků

Jedná se o nejdůležitější kapitolu metodik, která by měla být podrobným manuálem jak pro orgány klubu, tak pro jednotlivé chovatele. Měla by být zaměřena především na následující témata (v níže uvedeném nebo jiném pořadí):

a) Vymezení vzájemných vztahů a pravomocí Klubu a jednotlivých majitelů kontrolovaných chovů v procesu šlechtění.

b) Rozhodnutí o jednotném způsobu plemenitby (např. individuální, skupinová, liniová). Sem patří např. také:

- stanovení pravidel pro výběr chovných zvířat a pro sestavování chovných kmenů,
- systém rotace kohoutů v kmenech a postupy při jejich zajišťování - zde jsou pro Klub nezbytné včasné informace od jednotlivých chovatelů o předpokládaném sestavování nových kmenů a původu samic v těchto kmenech, aby Klub mohl s potřebným předstihem (již před

líhnutím) objednat u vybraných chovatelů odchování dostatečných počtů vhodných mladých kohoutů,

- preferovaní způsobu sestavování kmenů z příbuzných samic – sester a polosester, matek a dcer apod.,

- případně rozhodnutí o možnostech různých stupňů příbuzenské plemenitby.

c) Pravidla pro zařazování nových zvířat s neúplným rodokmenem - řešením jsou přípravné chovy (případně jen některé z kmenů v jednotlivých chovech) dle Směrnice pro kontrolované chovy.

d) Stanovení „jednotných“ termínů líhnutí – např. u většiny lehkých a středně těžkých plemen lze za optimální považovat období mezi 15.3. a 15.4., s odstupem mezi všemi chovy nejvýše 15 dnů (toto je velmi důležité pro vzájemnou porovnatelnost všech zvířat na podzimních svodech odchovu).

e) Stanovení způsobu prokazatelné identifikace mladých zvířat podle jejich původu do doby definitivního označení registračními kroužky (optimálně pomocí rodokmenných značek).

f) Stanovení jednotných pravidel pro registraci odchovů (např. povinnost použití kroužků distribuovaných klubem a použití přidělených sérií v ucelených číselných řadách dle jednotlivých kmenů, případně konkrétních samic).

g) Stanovení pravidel pro selekci prováděnou chovateli a pro chovný výběr. V tomto bodě by měl být uveden výčet nejdůležitějších znaků, na které je třeba selekci především zaměřit a stanovit jejich minimální parametry, které lze samozřejmě v závislosti na aktuálním stavu kvality dosažené v jednotlivých letech, průběžně upřesňovat.

Selekce by měla být dvoustupňová. Prvním stupněm je selekce na exteriér, která probíhá v průběhu růstu a vývoje zvířat od vylíhnutí do pohlavní dospělosti. Tuto selekci provádějí po celou dobu odchovu sami chovatelé, přičemž závěrečnou selekci, spojenou s vážením zvířat, musí provést ve věku cca 150 dnů. Ze zvířat, která po této selekci zůstanou, sestaví předběžné seznamy jedinců vybraných k zařazení do jednotlivých kmenů (viz vzor formuláře). Definitivní výběr zvířat a sestavení kmenů pak provádí pověřený hodnotitel v rámci uznávacího řízení chovů. Druhým stupněm je selekce prováděná v návaznosti na výsledky kontroly užitkových vlastností a dědičnosti exteriérových znaků získaných z výsledků hodnocení potomstva. Tato selekce se provádí po skončení každé chovatelské sezóny, kdy jsou vyřazována zvířata, která nedosáhla ani minimálních stanovených parametrů. Kromě toho chovatelé vyřazují z chovu zvířata i v průběhu roku, zejména z důvodu zhoršeného zdravotního stavu, nebo jiných skutečností na základě kterých lze předpokládat jejich další nepoužitelnost v chovu.

Mezní kritéria pro selekci – musí být stanovená jako podmínky pro zařazení do chovu:

- Minimální hmotnost ve 150 dnech věku.

- Minimální kvalita exteriéru: třída DB; ve výjimečných případech (např. zvířata se vzácným rodokmenem), je v pravomoci hodnotitele i zařazení jedince třídy US).

- Maximální věk dosažení pohlavní dospělosti = snesení 1. vejce (obecně by se mělo jednat o cca 210 dnů, ale u jednotlivých plemen jsou dost výrazné rozdíly).

- Minimální snáška v chovech s individuální kontrolou snášky: např. 2/3 průměru daného kmene. Pozor, pro značné rozdíly v chovatelských podmínkách u různých chovatelů, nelze často rozdíly mezi jednotlivými chovy objektivně porovnat.

- Minimální hmotnost vajec v chovech s individuální kontrolou snášky (orientačně určena ve standardech).

Hodnocení potomstva a chovný výběr:

Ve šlechtitelských chovech se porovnávají výsledky užitkovosti jednorokních slepic s užitkovostí jejich matek a matek otců. V plemenných chovech se vzájemně porovnávají výsledky užitkovosti stejně početných skupin jednorokních slepic z jednotlivých testovaných kmenů téhož chovatele. Toto provádějí sami chovatelé, a výsledky vyhodnocuje Klub.

Dále se ve všech chovech provádí hodnocení znaků exteriéru. Do tohoto hodnocení jsou zařazena všechna mladá zvířata, která zůstanou po selekcích provedených v době odchovu chovatelem. Toto hodnocení je součástí uznávacího řízení chovů a provádí je pověřený hodnotitel. U všech zvířat je provedeno podrobné posouzení všech znaků exteriéru rozdělených do šesti pozic známkami od 5 do 1 a stanovení výsledné třídy. Výsledky tohoto hodnocení jsou podkladem pro výběr mladých zvířat do nových kmenů. Stejné hodnocení se provádí i u zvířat na svodech odchovu, při kterém jsou současně vzájemně porovnávána zvířata ze všech zúčastněných chovů (kmenů). Výsledky obou těchto hodnocení potom Klub porovná s dřívějším hodnocením rodičů těchto mladých zvířat, statisticky vyhodnotí mezigenerační posun ve šlechtění jednotlivých znaků a výsledky pak případně využije pro některé korekce ve zpracovaných šlechtitelských opatřeních, např. harmonogramech rotace plemenů.

h) Svody odchovů by měly být v metodikách stanoveny jako základní povinnost majitelů kontrolovaných chovů. Měly by být také určeny jejich pravidelné termíny (případně místo) a podmínky pro jejich obesílání (např. určit minimální počty vystavených zvířat z jednotlivých kmenů, nebo minimální počty potomků konkrétních matek). Pro svody by měly být využívány speciální přihlášky s údaji o zvířatech potřebnými k vyhodnocování výsledků šlechtění a mezigeneračních posunů kvality – např. čísla kroužků vystavených zvířat, čísla kmenů ze kterých pocházejí, čísla kroužků rodičů (viz vzor přihlášky).

i) Sestavení katalogů na svodech odchovu by mělo umožňovat vzájemné porovnání výsledků posouzení jednotlivých pozic a jejich statistické vyhodnocování = podklad pro kontrolu dědičnosti exteriérových znaků (viz vzor sestavení katalogu).

j) Stanovení pravidel pro zjišťování různých vlastností uváděných standardem – snáška, velikost vajec, barva skořápky, kvokavost aj. Jejich evidenci je třeba, z důvodu snadné sumarizace, provádět na jednotných tiskopisech.

Kontrola užitkovosti: u hospodářsky významných plemen (rázů) zařazených do skupiny 2 je pro kontrolované chovy povinná a je podkladem pro kontrolu dědičnosti. U ostatních plemen (rázů) je její zavedení v pravomoci klubů. Při jejím provádění musí být respektovány následující zásady:

- U všech slepic v 1. užitkovém roce se eviduje věk dosažení pohlavní dospělosti (snesení 1. vejce) a také kvokavost.
- Celoroční kontrola snášky se provádí pouze u slepic v 1. užitkovém roce, po dobu 12 měsíců, od 1. října do 30. září.
- V plemenných chovech se provádí celoroční hromadná kontrola snášky jednotlivých kmenů, s následnou selekcí celých kmenů. Pro další chov si chovatel ponechá vždy pouze nejlepší kmen, ostatní zruší.
- Ve šlechtitelských chovech se provádí, s využitím kontrolních hnízd, kontrola individuální a to buď celoroční, nebo zkrácená. Pro další chov se ponechají jen samice, které splní minimální stanovené limity, ostatní se vyřadí.
- V případě zkrácené varianty musí individuální kontrola trvat nejméně 4 měsíce, tedy od 1. října do 31. ledna. Teoretická celoroční snáška jednotlivých slepic se potom vypočítá vynásobením jejich zkrácené snášky koeficientem 3. Slepícím u kterých se v průběhu roku objevila kvokavost, se z takto vypočtené snášky odečte 15 % za každý výskyt kvokavosti. V dalším období od 1. února do 30. září se u nich provádí kontrola hromadná.
- Při výpočtu průměrné snášky na 1 nosnici se vychází z průměrného počtu nosnic v kmeni zjištěného z celkového počtu krmných dnů.
- Hmotnost vajec se zjišťuje rovněž jen u zvířat v 1. užitkovém roce a to ve 2 termínech: 27. – 31. ledna a 27. – 31. května. V případě individuální kontroly se zjišťuje hmotnost 3 po sobě snesených vajec u každé nosnice. V případě hromadné kontroly se zjišťuje hmotnost vajec

snesených všemi slepicemi v kmeni v průběhu pěti dnů. Z těchto údajů se vypočítá průměrná hmotnost vajec. Současně se zaznamená i zbarvení skořápky porovnáním se vzorkovnicí.

6. Informační výstupy ze šlechtění

V této kapitole je nutno uvést všechny informační výstupy ze šlechtění, jejich rozsah a zveřejňování:

- ze šlechtění plemene jako celku,
- z jednotlivých kontrolovaných chovů.

Dále je třeba uvést kdo konkrétní informace podává, komu je podává a stanovit termíny pro jejich podání – např. níže uvedená tabulka povinných hlášení z kontrolovaných chovů Klubům. Kromě těchto povinných hlášení však mohou Kluby od chovatelů požadovat i další, z jejich pohledu potřebné informace. Zpracované sumarizace ze všech chovů předávají následně kluby ve stanovených termínech ÚOK.

Datum	Obsah povinných hlášení majitelů kontrolovaných chovů klubům
15.1.	Definitivní sestavení jednotlivých chovných kmenů k 1. lednu – podrobné soupisy chovných zvířat v kmenech
15.7.	Výsledky líhnutí a přehled registrace odchovu podle jednotlivých kmenů, u rodokmenného líhnutí i podle samic
15.9.	Seznam odchovaných mladých kohoutů po selekci, včetně rodokmenů, nabídnutých pro potřeby klubové plemenitby
15.10.	Snáška mladých slepic za uplynulý chovatelský rok (od 1.10. do 30.9.), průměrná hmotnost vajec a barva skořápky

Pozor ! Zveřejňování některých z těchto výstupů, zvláště různých údajů umožňujících identifikaci chovatelů, je třeba řádně ošetřit ve vztahu k zákonu o ochraně osobních údajů, nezpochybnitelným písemným souhlasem majitelů chovů.

Přílohy: 8 vzorů formulářů

Zpracoval: Ivan Pavel

Duben 2018

Vzory formulářů:

1. Vzor rodokmenu s vyplněnými údaji do třetí generace předků
2. Vzor formuláře pro výběr zvířat pro uznávací řízení
3. Vzor formuláře hlášení „Sestavení chovných kmenů k 1. lednu“
4. Vzor formuláře hlášení „Přehled registrace odchovu k 30. červnu“
5. Vzor formuláře hlášení „Nabídka mladých kohoutů pro potřeby klubové plemenitby“
6. Vzor formuláře hlášení „Přehled snášky plemene za drůbežářský rok“
7. Vzor přihlášky na svod odchovu
8. Vzor úpravy katalogu na svodu odchovu s vyplněnými údaji

Vzor rodokmenu s vyplněnými údaji do třetí generace předků

<u>Rodokmen</u>	Plemeno a rás: <i>Česká slepice zlatá kropenatá</i>	Pohlaví: <i>1,0</i>	Kroužek: <i>1322/16</i>	Linie - číslo: <i>C - 37</i>	Chovatel: <i>Jaroslav Nejedlý 373 01 Temelín 57</i>
Otec: kroužek	<i>66/15</i>	1,0: kroužek <i>1147/14</i>	linie - číslo <i>C - 22</i>	1,0: kroužek linie <i>1233/13/C</i>	Chovatel: <i>František Karas 280 00 Kolín 666</i>
linie - číslo	<i>C - 30</i>	Chovatel: <i>Josef Novotný Zahradní 222, 588 56 Telč</i>		0,1: kroužek (kmen) <i>947/13</i>	Chovatel: <i>Josef Novotný Zahradní 222, 588 56 Telč</i>
Chovatel: <i>František Novák 284 00 Kutná Hora 377</i>		0,1: kroužek <i>398/14</i>	kmen <i>NO-02/13</i>	1,0: kroužek linie <i>185/13/A</i>	Chovatel: <i>Jiří Veselý 256 01 Benešov u Prahy 135</i>
		Chovatel: <i>František Novák 284 00 Kutná Hora 377</i>		0,1: kroužek (kmen) <i>1445/13</i>	Chovatel: <i>František Novák 284 00 Kutná Hora 377</i>
Matka: kroužek	<i>1235/15</i>	1,0: kroužek <i>565/14</i>	linie - číslo <i>C - 2</i>	1,0: kroužek linie <i>544/13/C</i>	Chovatel: <i>František Karas 280 00 Kolín 666</i>
kmen	<i>NE-07/14</i>	Chovatel: <i>Josef Vávra 787 01 Šumperk 1046</i>		0,1: kroužek (kmen) <i>755/13</i>	Chovatel: <i>Josef Vávra 787 01 Šumperk 1046</i>
Chovatel: <i>Jaroslav Nejedlý 373 01 Temelín 57</i>		0,1: kroužek <i>1722/14</i>	kmen <i>NE-05/13</i>	1,0: kroužek linie <i>177/13/K</i>	Chovatel: <i>Ladislav Špaček 751 01 Tovačov 15</i>
		Chovatel: <i>Jaroslav Nejedlý 373 01 Temelín 57</i>		0,1: kroužek (kmen) <i>NE-01/11</i>	Chovatel: <i>Jaroslav Nejedlý 373 01 Temelín 57</i>

1. generace předků

2. generace předků

3. generace předků

Výběr zvířat pro rok:*- vybraná zvířata si vypíše chovatel před uznávacím řízením – formulář doplní o posouzení a závěr hodnotitel*

Chovatel: Chov:

Plemeno a rás:

Poř. číslo	Pohl.	Reg. číslo / velikost / roč. / linie - číslo	1	2	3	4	5	6	Třída	Z kmene	Do kmene	Otec kroužek	Matka kroužek	Poznámka
1														
2														
3														
4														
5														
6														
7														
8														
9														
10														
11														
12														
13														
14														
15														
16														
17														
18														
19														
20														
21														
22														
23														
24														
25														
26														
27														
28														
29														
30														

Datum:

Hodnotitel:

Přehled snášky plemene: v drůbežářském roce /
 – hlášení Klubu každoročně do 15. října

Chovatel: Chov: Kmen číslo:

stav nosnic - počáteční: konečný: průměrný:

krmných dnů celkem: vajec celkem: snáška na 1 nosnici (na průměrný stav):

Den	X		XI		XII		I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
	N	V	N	V	N	V	N	V	N	V	N	V	N	V	N	V	N	V	N	V	N	V	N	V
1																								
2																								
3																								
4																								
5																								
6																								
7																								
8																								
9																								
10																								
11																								
12																								
13																								
14																								
15																								
16																								
17																								
18																								
19																								
20																								
21																								
22																								
23																								
24																								
25																								
26																								
27																								
28																								
29																								
30									-	-														
31			-	-					-	-			-	-			-	-					-	-
Krmných dnů v měsíci		X		X		X		X		X		X		X		X		X		X		X		X
Vajec v měsíci	X		X		X		X		X		X		X		X		X		X		X		X	

Vysvětlivky: N = počet nosnic , V = počet snesených vajec

Výpočet snášky na 1 nosnici (na průměrný stav):

- celkový počet krmných dnů v roce = počet kalendářních dnů x počet slepic v jednotlivých dnech
- průměrný stav nosnic = celkový počet krmných dnů v roce : 365
- snáška na 1 průměrnou nosnici = celkový počet snesených vajec od 1.10. do 30.9. : průměrným stavem nosnic

Vzor úpravy katalogu na svodu odchovu umožňující provedení statistického vyhodnocení výsledků šlechtění a mezigeneračních rozdílů kvality dílčích pozic

číslo klece	pohl	kroužek	kmen	otec	matka	1	2	3	4	5	6	třída	body	ceny	prod. cena	chovatel
<i>1</i>	<i>1,0</i>	<i>423/18/17</i>	<i>BO-12</i>	<i>760/18/15</i>	<i>976/16/15</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>DB</i>	<i>92,0</i>	<i>ČC</i>	<i>600,-</i>	<i>J. Boleček</i>
<i>2</i>	<i>1,0</i>	<i>431/18/17</i>	<i>BO-12</i>	<i>760/18/15</i>	<i>971/16/15</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>VD</i>	<i>94,0</i>		<i>-</i>	<i>J. Boleček</i>
<i>3</i>	<i>1,0</i>	<i>815/18/17</i>	<i>KR-03</i>	<i>431/18/16</i>	<i>124/16/16</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>SE</i>	<i>98,5</i>	<i>P13</i>	<i>780,-</i>	<i>M. Král</i>
<i>4</i>	<i>1,0</i>	<i>817/18/17</i>	<i>KR-03</i>	<i>431/18/16</i>	<i>124/16/16</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>5</i>	<i>EL</i>	<i>95,0</i>		<i>720,-</i>	<i>M.Král</i>

Schváleno dne 28. dubna 2018 na jednání Ústřední odborné komise chovatelů drůbeže v Praze.